

A cimborabíró

Hargita megyében a lövétei juhtartó gazdáknak van egy több évszázados, ma is jól működő intézménye, a cimboraság. Ez a szó története során többféle csoportosulásnak volt a jelölője: léteztek malom-cimboraságok, fűrészcimboraságok, az igástársaságot is cimboraságnak nevezték. A cimboraságok közös jegye a következő: olyan szükségletek kielégítésére szövetkeztek a tagok, amit másként lehetetlen vagy nehéz lett volna az egyéneknek egyedül elvégezni. Ilyen intézmény volt a juhtartó gazdák önkéntes társulása, szervezete és egyben vagyonközössége is. A szervezetet a társtagok közös érdekeltsége tartja életben. Nevezetesen az, hogy minél gazdaságosabbá tegyék bizonyos anyagi javak (sajt, hús, gyapjú stb.) megszerzésének módját.

Ez a szervezet — akárcsak a falu keretében működő más hasonló szervezetek — mindenekelőtt tevékenység. Nem rögzített szabályok, paragrafusok tartják életben, hanem bizonyos tevékenységformák ciklikus ismétlődése. Éppen ezért úgy tekinthetünk erre a szervezetre, mint a közösség „működésének” egy szeletére, amelyet a néptanács is hathatósan támogat. Az ide tartozó tevékenységek,

az évszakok diktálta rendnek megfelelően, jól kialakult formák szerint zajlanak, az egyes események megvalósulásait a közösség „háttértudása” szabályozza.

A szerteágazó gyakorlati tennivalók határozzák meg a szervezet belső fölépítését is: a 30—40 társtagból álló cimboraság időközönként vezetőséget választ, ami a cimborabíróból, könyvvezetőből, pénztárosból és a cimborabíró segédjéből áll. A cimboragyűléseket a néptanács által rendelkezésükre bocsátott helyiségben tartják.

A lövétei cimboraság történetéhez tartozik, hogy a negyvenes évek derekán az akkor létező cimboraság megszűnt, mivel felhagytak a „fordulós” földművelési rendszerrel, a nyomáshatár eltűnt, a legelőterület lecsökkenése miatt pedig a juhállomány alaposan megcsappant. A hatvanas évek végére a juhtenyésztés ismét fellendült és a cimboraságok is újjáalakultak. A népes községben ma négy cimboraság van, működésüket a községi vezetőség pártfogolja.

Figyelmünk középpontjában a továbbiakban nem az egész szervezet, hanem csupán annak vezetője, a cimborabíró áll, aki mint a vezetőség legtekintélyesebb tagja az évi tevékenységsort alkotó események kezdeményezője, szervezője, irányítója. Arra a kérdésre keresünk választ, hogy milyen embert is választanak cimborabírónak, milyen tulajdonságokkal, képességekkel és milyen „múlttal” kell rendelkezzen az, aki ezt a szerepkört betöltheti. Az egyik adatközlőt idézve: „... minden esztendőben a bácsfogadó gyűlésön, ami január vége felé szokott lenni, megkérdezzük az előző évi cimborabírót, hogy vállalja-e továbbra is a bíróságot. Ha nem, akkor újat kell választani, oda akárki nem jó...” (P. J.). Hogy megfelelőképpen körvonalazni tudjuk azokat a vonásokat, amelyekkel valaki rendelkezik, „jó” erre a szerepre, legalább utalásszerűen át kell tekintenünk azokat a feladatokat, amelyekkel a cimborabíró az esztendő folyamán szembe találja magát.

A TENNIVALÓK

A pásztorfogadó gyűlés lényeges mozzanat a cimboraság életében. Két-három jelentkező közül kézfelemeléssel választják ki a pásztor, itt a cimborabírónak sincs nagyobb szavazati joga, mint bármelyik más társtagnak. Az ő feladata viszont az, hogy a tagság követeléseit a pásztorral szemben érvényre juttassa. Ime egy nem mindennapi tennivaló. „Általában hat kiló sajt jár egy nyáron egy fejős juh után. Ha hetet kérünk, erre a pásztor azt mondja: adok hetet, de akkor rovak! A rovas azt jelöenti, hogy május elseje s június vége között — Szentjánosnapig meg kell történnön — próbafejést csinálnak. A cimborabíró fejőköt veszén maga mellé s kimeen az esztenára. A pásztor mondja meg, hogy melyik juhhoz próbálják. Amelyik nem adja ki a deci tejet, csak felet

vaj annál többet, arra a pásztor csak fele sajtot köteles kiadni. Amelyik még a felet se adja ki, arra nem ad semmit. A pásztor nem szabad tudja, hogy melyik nap készül a cimborabíró a rovásra, mert akkor esetleg gyengébb helyen jár a juhokkal. Ha rovás nélkül fogadjuk, akkor minden fejős juhra kiadja a hat kiló sajtot“. (S. J.). Ugyanakkor az is a cimboraság érdeke, hogy a pásztor a nem társtagoktól minél kevesebb juhot vállaljon, mivel a legelőterület korlátozott. Ezeket a megállapodásokat jegyzőkönyvbe foglalják, egy példány lesz a cimborabíróé, s egy a pásztoré. Ezek közé tartozik az alábbi is: „Az üdő hordozza, hogy mikor szóliccsa a cimborabíró a bácsot, hogy na, a juhokat eszse kell szedni s ki kell hajtani. Attól függ, hogy tavaszodik. Megegyezés szerint a Szentgyörgy nap s május elseje közötti sajtnak a fele a cimboraságé s a más fele a pásztoré. A cimborabíró a segédjével a cimboraság sajtját eladja a piacon hatvan lejbe, s a pénz menyen a pénztárba“ (S. J.). A legelőtisztítás, esztenaköltöztetés, kosárkertjavítás, itatóhelyek rendbetétele, az állatok egészségügyi ellátásának (oltás, fűrésztés) megszervezése stb. mind olyan feladatok, amelyhez mozgósítani kell a tagságot is. A szervezés, összehangolás munkáját a cimborabíró végzi a segédjével.

Az is a cimborabíró feladata, hogy más cimboraságokkal szemben megvédje, képviselje a tagság érdekeit. Így például hosszabb ideje nézeteltérés van a legelők használatának ügyében a legelőbb alakult cimboraság és a később alakultak között. Az előbbieknél — ugyanazt a legelőtestet használva — az egykor gyenge részeket mára sikerült viszonylag feljavítani, míg a többieké gyengébb. Ezért az újabb alakult cimboraságok azt szeretnék, hogy bizonyos időközönként „forgassák“ egymás között a legelőket, de követelésük mindmáig nem járt sikerrel.

Az évente kétszer sorra kerülő, a cimboraság számára ünnepnek számító alkalomnak is a cimborabíró a megszervezője: „Nyáron kimegyünk az esztenához s a cimboraság a társtagoknak díjmentesen felajánl egy johot vaj kettőt, s azt ott megesszük. Viszünk italt es. Ha van olyan, aki nem társtag, de van joha ott, akkor az ilyenkor fizet johonként tíz-tíz lejt a cimboraságnak. Ősszel, amikor a bács elszámol, ha jól jő ki az év, akkor azt mondja, hogy ad egy johot, s a nép adja az italt“. (S. J.)

A cimborabíró semmi újat, szokatlant nem kezdeményezhet, döntési jogköre nagyon is korlátozott. Csak a tagság által elfogadott szabályoknak megfelelően szervezhet, irányíthat. Vitás ügyekben sosem ő dönt, hanem a többség. Ha például gyűlésen „valamilyen vitás ügyben kétfelé szakad a nép s nem tud megegyezni, akkor a bíró nem állhat egyik mellé sem, hanem későbbre új gyűlést hirdet, meghívják a meg nem jelönt tagokat es s addig a társaság es jobban meggondolja magát“. (S. J.) Vitás kérdésekben mindig az

a döntő szempont, hogy minél takarékosabban gazdálkodjanak, s ugyanakkor senki se jusson anyagi előnyökhöz a többiek rovására. Végül pedig a kötelességek közé tartozik az is, hogy az elszámoló gyűlésen a cimborabíró ismerteti az évi kiadásokat, bevételeket, ezért az átlagosnál jobb „írastudó“ kell legyen.

KI LEHET CIMBORABÍRÓ?

A cimborabíroság tehát egy olyan pozíció a szervezeten belül, amelyhez egy sokféle feladattal telített szerep kapcsolódik. A feladatokhoz rendelődő cselekvéssorok nem végezhetők el bizonyos előképzettség nélkül. Az előképzettség több dolgot is jelent, az egyes helyzetekben alkalmazható konkrét szabályok ismeretétől el egészen az olyan dolgokig, mint például a gyűléseken használatos viselkedés, hangnem, modor stb. Mindezek már előre adott dolgok, a szerep készen várja az egyént s a szerepbe való „beöltözés“ módja dönti el tulajdonképpen, hogy ki mennyire felel meg ennek a pozíciónak.

Az előképzettség azonban még egymagában nem elegendő ahhoz, hogy valaki választható legyen. Mivel olyan közösségről van szó, amelyben mindenki kitűnően ismeri a másikat, a közösség tudásában mindenkire kapcsolódik valamiféle „presztízs“, vagy éppen ennek ellenkezője, valamilyen „társadalmi szenny“, ami nem vethető le, nem dobható el, az egyént mindenívé elkíséri. Ha

például valakinek a rokona vagy közeli hozzátartozója nem áll becsületes ember hírében, ez rá is rossz fényt vet, már vele szemben is megnyilvánul valamiféle rejtett bizalmatlanság, holott ő maga semmi olyan dolgot nem követett el, amit a közösség elítél. Ugyanígy az élet valamely más területén kivívott elismerés, jó hír is elkíséri az egyént. „Ez a mostani bíró sokáig bányamestőr vót” — mondják, s ebben a kijelentésben már benne van az a rejtett utalás, hogy az a falusi ember, aki bányamester tudott lenni, az cimborabírónak is meg kell feleljen. Általában azt tartják, hogy akit ebbe a tisztségbe megválasztanak, az legyen mindenekelőtt becsületes, ismerje jól a szokásrendet, tudjon jól irányítani, „írástudás” tekintetében emelkedjen ki, legyen „jó beszédű”.

A cimborabíróság nem vonzó pozíció: „sok bajjal s vesződéssel jár” s az erkölcsi elismerésnél másabb fizetséget senki sem kap érte. De mindig kerül, aki elvállalja, s kell is kerülni, hiszen a szervezet működéséhez elengedhetetlenül szükség van rá.

Adatközlők: Péter Imre sz. 1928; Silye József sz. 1927.

OLÁH SÁNDOR